

**ZIENSWIJZE
OP HET ONTWERP-VASTSTELLINGSBESLUIT
GRONINGEN GASVELD 2019-2020**

**College Gedeputeerde Staten
van de provincie Groningen,**

Groningen, 9 juli 2019

Inhoud

1.	Inleiding	3
	___ <i>Leeswijzer</i>	3
2.	Voldoen aan de veiligheidsnorm 10^{-5}	4
	___ <i>Veiligheidsbeleid</i>	4
	___ <i>Veiligheid (water)infrastructuur, industrie en onderlinge afhankelijkheden</i>	4
3.	Borging leveringszekerheid	6
4.	Tempo afbouw vraag	6
5.	Tempo versterken gebouwen	7
	___ <i>De omvang van de versterkingsopgave</i>	7
	___ <i>NPR9998 als beoordelingskader</i>	9
	___ <i>Versnelling van de versterking</i>	9
	___ <i>CC2/CC3 gebouwen</i>	10
6.	Maatschappelijke ontwrichting	11
	___ <i>Subjectieve veiligheid</i>	11
	___ <i>Maatschappelijke ontwrichting als gevolg van bodembeweging door gaswinning</i>	11
	___ <i>Grondrechten</i>	12
	___ <i>EVRM</i>	12
	___ <i>IVRK</i>	13
	___ <i>Handvest van de grondrechten van de EU</i>	13
	___ <i>Schade</i>	14
	___ <i>Ontstaan van schade</i>	14
	___ <i>Schade-afhandeling</i>	15
7.	Onderzoeken en ontbrekende zaken	17
	___ <i>Study and Data Acquisition Plan Induced Seismicity in Groningen (SDAP)</i>	17

1. Inleiding

Op 17 juni 2019 heeft u uw ontwerp-vaststellingsbesluit (ontwerp) voor het gasjaar 2019-2020 gepubliceerd vergezeld van een brief aan de Tweede Kamer over uw verkenningen om de winning uit het Groningenveld voor het komende gasjaar zover als mogelijk terug te brengen naar 12 mld m³.

Wij concluderen uit deze begeleidende brief dat u zich maximaal inzet om de winning nog sneller dan het basispad van het Kabinet, terug te brengen naar nul en voor het komende gasjaar het niveau van 12 mld m³ tracht te bereiken. Wij zien in deze inspanning weer een stap in de goede richting maar weten pas zeker of deze inspanning het niveau van 12 mld m³ oplevert op 1 oktober 2019 bij de publicatie van het vaststellingsbesluit 2019-2020. Uiteindelijk willen wij dat de winning uit het Groningenveld zo snel als mogelijk naar nul wordt gebracht.

Ook zien wij de afspraken die wij samen met u en de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BKZ) hebben gemaakt op 11 maart 2019 en op 5 juni 2019 in het bestuurlijk overleg als een stap in de goede richting. Belangrijke afspraken waarin we ons maximaal voor blijven inzetten om te zorgen dat onze inwoners ook daadwerkelijk hier de vruchten van gaan plukken. Echter geldt ook voor de hier gemaakte afspraken over de versnelling van de versterking en de schadeafhandeling dat het op dit moment nog ‘papieren’ afspraken zijn die in de loop van het jaar hun positieve uitwerking moeten bewijzen en tot de nagestreefde versnelling moeten leiden.

Een transparant vaststellingsbesluit waarin helder wordt uitgelegd hoe u tot uw afweging bent gekomen draagt bij aan herstel van vertrouwen van onze inwoners. Zeker nu voor het eerst met de gewijzigde Mijnbouwwet een “nieuw” afwegingskader voor het Groningenveld wordt gehanteerd.

Wij constateren dat in uw ontwerp nog veel losse eindjes zitten. U ontvangt de komende maanden nog een aantal rapporten en adviezen waarop u uw definitieve vaststellingsbesluit baseert. Wij kunnen hier middels deze zienswijze nu geen reactie opgeven.

Wij blijven ons in de komende tijd inzetten voor een veilige en verantwoorde gaswinning. Op dit moment vinden we dat hieraan nog niet wordt voldaan. Veel is in gang gezet maar onze inwoners merken hier nog te weinig van en uw ontwerp bevat nog te veel open eindjes. We hebben daarom besloten om een zienswijze op uw ontwerp in te dienen.

Deze zienswijze wordt naar voren gebracht door het College van Gedeputeerde Staten, als ook door Provinciale Staten en de provincie als rechtspersoon **(definitief in te vullen na 10 juli PS)**

Wij vertrouwen erop dat u onze zienswijze behandelt conform de relevante bepalingen in de Algemene wet bestuursrecht (Awb) en de overwegingen uit onze zienswijze (aangevuld met ons advies) transparant meeweegt in uw definitieve vaststellingsbesluit.

Leeswijzer

Wij hebben onze zienswijze op dezelfde wijze opgebouwd als ons advies, dat wil zeggen aan de hand van de punten genoemd in artikel 52d van de Mijnbouwwet. In dit artikel wordt bepaald op welke onderdelen u een toetsing moet uitvoeren bij de vaststelling van het veiligheidsbelang en het maatschappelijk belang dat verbonden is aan het niet kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas.

2. Voldoen aan de veiligheidsnorm 10^{-5}

Uw beoordeling van de veiligheid moet zich in het bijzonder richten op de vraag in hoeverre wordt voldaan aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} . De vraag is dus niet wat de beste schatting is, maar heel concreet: welke gebouwen voldoen *niet* – en dus ook welke gebouwen voldoen *wel* – aan de veiligheidsnorm.

Om dit te kunnen bepalen moet er sprake zijn van veiligheidsbeleid, een duidelijk toetsingskader en concrete gegevens. Zoals we hierna uitleggen, ontbreekt het hieraan. Dat heeft tot gevolg dat op dit moment niet te zeggen is in hoeverre wordt voldaan aan de veiligheidsnorm. Uw afweging voldoet dan niet aan de wettelijke eisen.

Veiligheidsbeleid

In uw ontwerp geeft u aan dat voor infrastructuur nog geen beoordelingskader voor handen is en dat het panel van hoogleraren in juli 2019 met een advies over het beoordelen van infrastructuur op aardbevingsbestendigheid komt. Voor de industrie geeft u aan dat hiervoor kwalitatieve en kwantitatieve beoordelingsmethoden zijn ontwikkeld. Echter ontbreken bij zowel de infrastructuur als bij industrie nog de termijn (tijdigheid) waarbinnen deze voorzieningen aardbevingsbestendig moeten zijn en dus veilig.

Onze conclusie blijft ook na het lezen van uw ontwerp dat het risicobeleid nog niet op orde is en u dus nog steeds niet kunt aangeven in hoeverre is voldaan aan de veiligheidsnorm. U kunt daarmee de beoordeling die artikel 52d Mijnbouwwet van u vergt niet maken op basis van de huidige gegevens.

Het is daarom van eminent belang dat het winningsniveau voor het gasjaar 2019-2020 lager wordt vastgesteld dan de prognose van GTS.

Wij vinden dat u:

1. zo spoedig mogelijk risicobeleid (norm, kader en termijn) voor alle onderdelen moet vaststellen.

Veiligheid (water)infrastructuur, industrie en onderlinge afhankelijkheden

In ons advies met betrekking tot de Operationele Strategieën Groningenveld voor het gasjaar 2019-2020 adviseren wij u onderzoek uit te laten voeren naar eventuele cumulatieve risico's en domino-effecten, zolang deze risico's niet bekend zijn uit voorzorg de winning lager vast te stellen dan GTS heeft geprognoseerd en in het vaststellingsbesluit NAM verplicht te stellen bij zichtbare cumulatieve effecten en/of domino-effecten tijdens de uitvoering van de vastgestelde operationele strategie, mitigerende maatregelen te nemen.

U neemt ons advies in zijn geheel niet over. U verwijst enkel naar adviezen van de Commissie Meijdam en het hooglerarenpanel die over veiligheidsrisico's en infrastructuur hebben opgemerkt dat het veiligheidsbeleid voor geïnduceerde aardbevingen zoveel als mogelijk dient aan te sluiten bij de landelijke uitgangspunten. Mede hierom stelt het panel volgens u dat geen rekening gehouden hoeft te worden met mogelijke cumulatie van risico's. Daarbij merkt u in lijn met het hooglerarenadvies ook op dat domino-effecten al kwalitatief beschreven worden in de Veiligheidsrapportages van chemiebedrijven.

Het wordt ons niet duidelijk wat u precies bedoelt met de “landelijke uitgangspunten” en waarom de situatie in Groningen één op één wordt doorvertaald naar deze landelijke uitgangspunten. De veiligheidssituatie in Groningen valt immers niet te vergelijken met de veiligheidssituatie in de rest van Nederland. Nergens in Nederland leiden de effecten van gaswinning tot de veiligheidsproblemen die zich in Groningen voordoen. Daarbij moet als uitgangspunt genomen worden dat we weten dat er bodembeweging plaatsvindt en dat die bodembeweging leidt tot concrete veiligheidsrisico's. Cumulatieve effecten en domino-effecten brengen dan ook risico's mee voor de kritische (water)infrastructuur en industrie. U legt in uw ontwerp niet uit waarom u terugvalt op de landelijke uitgangspunten, dat terwijl de landelijke uitgangspunten voor de situatie in Groningen op tal van andere terreinen voor u niet meer leidend zijn (bijv. inzake de voorgenomen specifieke regelgeving over de schadeafhandeling). Daarnaast zijn ons inziens de adviezen van de Commissie Meijdam en het hooglerarenpanel op dit punt onvoldoende onderbouwd om daarop af te kunnen gaan.

Tot slot, is de enkele beschrijving van de mogelijke domino-effecten in de Veiligheidsrapportages van chemiebedrijven onvoldoende dekkend voor de aanwezige (water)infrastructuur en industrie in Groningen.

Meet- en regelprotocol

Zoals we in par. 3.7 van ons advies hebben aangegeven vinden we het gebruik van een adequaat Meet- en Regelprotocol (MRP) van wezenlijk belang om de seismiciteit te monitoren en eventueel te kunnen ingrijpen.

Wij zijn er van op de hoogte dat u voornemens bent alle relevante aspecten van het MRP (de nu geëvalueerde MRP-2017-2019) op te nemen in de Mijnbouwregeling (Mbr) en die per 1 oktober 2019 in werking te laten treden (blz. 64 van het ontwerp).

Daarbij speelt de MRP-evaluatie van het SodM een bepalende rol. Echter tot op het moment van schrijven hebben we nog geen kennis kunnen nemen van de MRP-evaluatie en daarnaast moet nog blijken of de Mbr ook voor het nieuwe gasjaar 2019-2020 in werking zal zijn getreden.

Daarom vinden we het toch van belang in te brengen dat er in het vaststellingsbesluit voorwaarden moeten zijn opgenomen om een adequaat gebruik van het MRP en daarmee de monitoring van de seismiciteit af te kunnen dwingen ook al zou kunnen blijken, dat na afzienbare tijd na het inwerking treden van het vaststellingsbesluit de rechtstreeks werkende regelgeving vanuit de Mbr van toepassing is geworden en daarmee de desbetreffende voorwaarden komen te vervallen.

In deze voorwaarde(n) en in de Mbr verwachten we ook de verplichting tot een halfjaarlijkse analyse van de ontwikkeling van de seismiciteit, door NAM aan te leveren, terug te vinden.

Wij vinden dat:

2. u in het vaststellingsbesluit de landelijke uitgangspunten voor het veiligheidsbeleid niet van toepassing kunt verklaren op de bijzondere veiligheidssituatie in Groningen;
3. u in het vaststellingsbesluit vanuit het principe van het integraal risicomanagement gehouden bent om ook onderzoek te laten uitvoeren naar de mogelijke cumulatieve effecten en domino-effecten;
4. u in het vaststellingsbesluit de adviezen van Commissie Meijdam en het hooglerarenpanel niet kunt betrekken omdat die onvoldoende onderbouwd zijn;

5. u in het vaststellingsbesluit NAM moet opleggen om mitigerende maatregelen te nemen indien er sprake zal zijn cumulatieve effecten en/of domino-effecten naar aanleiding van de gevolgen van bodembeweging die zijn ontstaan door de gaswinning;
6. u in het vaststellingsbesluit NAM moet aanwijzen om onderzoek uit te laten voeren naar de risico's op cumulatieve- en domino-effecten als gevolg van bodembeweging veroorzaakt door de gaswinning.
7. u in het vaststellingsbesluit voorwaarden moet opnemen om een adequaat gebruik van het MRP en daarmee de monitoring van de seismiciteit af te kunnen dwingen.

3. Borging leveringszekerheid

Leveringszekerheid is een te respecteren belang. Ook voor dit belang geldt dat u alle relevante feiten en omstandigheden moet vergaren en moet betrekken in uw afweging. Het verbaast ons dan ook dat u enerzijds constateert dat de gevolgen van afsluiting voor grootverbruikers zeer groot zijn, namelijk mogelijke faillissementen en het verlies van circa 500.000 banen, maar anderzijds aangeeft dat het COT constateerde dat onvoldoende bekend is in welke mate de vitale bedrijfsprocessen van deze bedrijven afhankelijk zijn van laagcalorisch gas. Met andere woorden: als de bedrijven afhankelijk zijn van laagcalorisch gas, zijn de gevolgen mogelijk groot bij afsluiten, maar het is onbekend of - en in welke mate - ze afhankelijk zijn.

U kunt niet concluderen dat het afsluiten een te groot offer is, terwijl u niet weet of dat wel zo is. Daarnaast maakt uw ontwerp onvoldoende inzichtelijk welke inspanningen u heeft verricht om ervoor te zorgen dat ter borging van de leveringszekerheid het Groningenveld zo veel als mogelijk ontlast wordt. U maakt niet inzichtelijk welke alternatieve wegen er zijn en waarom die niet bewandeld kunnen worden ter ontlasting van het Groningenveld.

Wij vinden dat:

8. u in het vaststellingsbesluit de belangen juist en evenredig moet afwegen en de afweging moet baseren op alle relevante feiten en omstandigheden.

4. Tempo afbouw vraag

U spant zich in om de gaswinning in een zo hoog mogelijk tempo af te bouwen en daarmee tegemoet te komen aan het advies van het SodM en ons advies. Wij benadrukken dat alhoewel een winning van 12 mld m³ veiliger is dan de geraamde 15,9 mld m³, de aardbevingen daarmee niet tot het verleden behoren en er in geen geval kan worden gesproken van een 'veilige situatie'. Wij verwachten dan ook u dat u zich blijft inspannen om de afbouw tot nul sneller dan het Basispad te realiseren. Wij wachten het advies van SodM af over gevolgen die de afbouw naar 12 mld m³ heeft voor de veiligheid als gevolg van de fluctuaties in de Groningenproductie.

Wij vinden dat u:

9. zich moet blijven inspannen om al het mogelijke te doen om de winning zo spoedig mogelijk naar nul te brengen.

5. Tempo versterken gebouwen

Op grond van artikel 52d, lid 2, van de Mijnbouwwet kijkt u in uw belangenafweging ook in het bijzonder naar het tempo van het versterken van gebouwen. Het tempo van versterken hangt samen met de omvang van de versterkingsopgave.

In uw ontwerp geeft u aan hoe u aankijkt tegen de versterkingsopgave in het aardbevingsgebied. U doet dit op basis van de verschillende adviezen van uw wettelijke adviseurs (waaronder van de regio) en op basis van de bestuurlijke afspraken die u en de minister van BZK hebben gemaakt met de regiobestuurders op 11 maart 2019 en 5 juni 2019.

De afgelopen weken hebben we weer kunnen zien dat de aardbevingen zich niet netjes aan uw afbouwplan van de gaswinning houden. Het gaat weliswaar om gebeurtenissen die binnen de verwachtingswaarde liggen, maar de kans op een beving met een kracht van 4 of 5 op de schaal van Richter blijft aanwezig. We zijn dus wederom goed met de neus op de feiten gedrukt: we hebben het hier over reële dreigingen en reële kansen en echte gebeurtenissen. Daarom is het zo van belang dat de versterkingsoperatie doorgaat, verbetert en versneld gaat worden. Het gaat over veiligheid. En het gaat om inwoners die een lange periode (voor sommigen al meerdere jaren) in onzekerheid leven over of hun woning veilig genoeg is en wat de versterkingsopgave gaat betekenen voor hun woning. Deze onzekerheid heeft een enorme impact op de mentale gesteldheid van deze inwoners en daarmee op de samenleving in de dorpen.

De omvang van de versterkingsopgave

U bent in uw ontwerp niet duidelijk over de omvang van de versterkingsopgave. U zegt enerzijds dat er *naar verwachting* 429 gebouwen niet zullen voldoen en vervolgens zegt u – op dezelfde blz. 34 – dat er sprake is van een beperkt aantal gebouwen dat niet aan de veiligheidsnorm voldoet. Dit aantal is volgens u berekend met betrouwbare methodes. U stelt in uw ontwerp dat de HRA aangeeft of is voldaan aan de veiligheidsnorm en wat de omvang is van de versterkingsopgave.

De HRA is – zoals wij ook steeds adviseren – continu in ontwikkeling. Dat er verbeteringen en verfijningen zijn verwerkt in het model is een goede ontwikkeling, maar maakt het model niet ineens een betrouwbare methode om te bepalen welke gebouwen voldoen aan de veiligheidsnorm. Dat doet de HRA niet. Het geeft hooguit een indicatie van gebouwen die getoetst moeten worden aan de NPR. Zo was ook uw standpunt bij uw instemmingsbesluit 2018-2019. In artikel 3 van het Besluit versterking heeft u dan ook vastgelegd dat een beoordeling aan de NPR9998:2018 duidelijk maakt of een gebouw aan de veiligheidsnorm voldoet of niet. En in uw brief van 25 juni 2019 aan de Tweede Kamer antwoordt u op de vraag of het aantal te versterken woningen toe- of afneemt dat de totale versterkingsopgave pas bekend is wanneer alle beoordelingen zijn afgerond.

Wij zien dus enerzijds dat u in het ontwerp de omvang van de versterkingsopgave bepaalt op basis van de uitkomsten van de HRA en anderzijds de omvang bepaalt op basis van beoordeling aan het door u vastgestelde beoordelingskader. Dat is niet consequent en geeft ook in uw afweging van het tempo van de versterking een onjuist beeld.

Ons standpunt ten aanzien van de omvang van de versterkingsopgave is nog steeds dat wij de omvang niet weten. In tegenstelling tot TNO en de Mijnraad hebben wij geen heilig vertrouwen in de HRA als uitsluitingssysteem. Vandaar dat wij met u zijn overeengekomen dat we de HRA slechts als prioriteringsmiddel inzetten en niet als methode om te bepalen of een gebouw wel of niet aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} voldoet. Deze bestuurlijke afspraak missen wij in uw redeneerlijnen in het

ontwerp terwijl deze wel uitdrukkelijk wordt onderschreven door het SodM. Zij stellen dat de HRA niet kan worden gebruikt om exact te bepalen welke gebouwen er hoe versterkt moeten worden. Maar dat de HRA wel kan worden gebruikt om de prioritering vast te stellen voor opname en doorberekening (mits er een onzekerheidsmarge wordt meegenomen)¹. Het lijkt erop alsof u geneigd bent om meer waarde aan de HRA toe te kennen dan bestuurlijk overeengekomen en door de toezichthouder eraan wordt toegekend.

Ook zijn wij erg geschrokken van de verschillen tussen de oorspronkelijke HRA uit de zomer van 2018 en het resultaat van de berekeningen begin 2019. Er lijken zich bovendien wederom situaties voor te doen die volledig on-uitlegbaar zijn (waarbij een gebouw een te laag (of te hoog) risicoprofiel toebedeeld heeft gekregen). De optredende verschillen zetten ons en onze inwoners erg te denken over de betrouwbaarheid van de HRA en met name de wijze waarop deze wordt gevoed. Vandaar dat wij blijven hameren op het verbeteren van de modellen en de invoergegevens en dat dit op een open en transparante wijze gebeurt.

Anders dan de Mijnraad zien wij niet dat de versterkingsopgave steeds kleiner en overzichtelijker wordt. Daarvoor hebben nog te weinig beoordelingen plaatsgevonden en zijn te weinig woningen daadwerkelijk versterkt. Dit komt overeen met uw zojuist aangehaalde antwoord aan de Tweede kamer.

Omdat u het tempo van de versterking moet afwegen in uw besluit, moet u een realistisch beeld geven van de omvang van de versterkingsopgave. De realiteit is dat van de circa 152.700² gebouwen die in het werkingsgebied van het Groningenveld staan er inmiddels 431 versterkt³ zijn. Dat betekent dat er nog 152.269 panden zijn die niet voldoen aan veiligheidsnorm of waarvan we niet weten of ze voldoen aan de veiligheidsnorm van 10⁻⁵. Wij verwachten (en hopen) niet dat al deze 150.269 gebouwen allemaal één voor één onderzocht moeten worden om te bezien of ze aan de veiligheidsnorm voldoen. Wat we echter wel vinden is dat we vanwege dit gegeven zeer terughoudend moeten zijn in het afbakenen en minimaliseren van de noodzaak tot versterken. Wij zien dat een aantal van uw adviseurs, met name TNO en de Mijnraad, dit wel probeert. De Mijnraad adviseert zelfs om van inwoners te vragen af te zien van versterking omdat het versterkingstraject langer zou duren dan de onveiligheid. Dat vinden wij geen recht doen aan het feit dat het Rijk – als veroorzaker van de onveiligheid – verantwoordelijk is voor het nemen van tijdige en passende maatregelen. De oplossing moet in tijdige en passende maatregelen gevonden worden.

Daarnaast wordt nu het beeld opgeroepen dat Groningen met een winning van 12 mld m³ 'veilig' zou zijn. Het klopt dat dit volgens de adviezen een niveau is waarop veiligheidsrisico's beter beheersbaar zijn. Het betekent echter nadrukkelijk niet dat de kans op een beving met een kracht van 5.0 op de schaal van Richter nul is. Ook met een lagere winning blijft zo'n beving een reëel risico en moeten daar de nodige maatregelen voor worden getroffen. De winning moet daarom zo spoedig mogelijk naar nul.

Wij verwachten van u dat u in uw definitieve besluit nadrukkelijk bevestigt dat het uitgangspunt van de versterkingsopgave is dat we pas ophouden met opnemen en beoordelen van gebouwen als we

¹ Presentatie SodM aan de regio d.d. 26 maart 2019: <https://www.sodm.nl/onderwerpen/aardbevingen-groningen/documenten/toespraken/2019/03/26/toelichting-over-de-risico-analyse-voor-de-gaswinning-in-groningen-hra2019>

² Dit zijn 152.697 gebouwen met een verblijfsfunctie, zie tabel 7.1 HRA GTS2019

³ halfjaarrapportage juli-dec 2018 d.d. 5 maart 2019

zeker weten dat de overgebleven gebouwen geen veiligheidsrisico hebben. Dat is een groter aantal panden dan het aantal dat u benoemt in uw ontwerp.

Wij vinden dat:

10. u in het vaststellingsbesluit realistisch moet aangeven of – en in hoeverre – wordt voldaan aan de veiligheidsnorm waarbij u de daaraan gekoppelde versterkingsopgave bepaalt op basis van het door u vastgestelde beoordelingskader.
11. u in het vaststellingsbesluit de HRA enkel als prioriteringsinstrument moet benoemen;
12. u in het vaststellingsbesluit moet opnemen dat u de HRA en zijn invoergegevens blijft verbeteren op een transparante en publieke wijze.

NPR9998 als beoordelingskader

Wij gaan ervan uit dat het beoordelingskader voor de versterking de NPR9998 blijft. Wij vinden dat u zorg moet dragen voor verdere verbetering van de NPR9998. U doet hier in uw ontwerp ook enkele uitspraken over. Zoals bekend zitten er verschillen in de risico-inschatting vanuit de HRA en beoordelingen op grond van NPR9998. Dit resulteert erin dat panden die uit de HRA komen als ‘normaal risico’, op basis van de feitelijke situatie, beoordeeld aan de hand van de NPR9998, wel moeten worden versterkt. Wij hebben dit in ons advies “appels en peren” genoemd. Zo lang er nog sprake is van appels en peren dient u hier ruimhartig mee om te gaan. Wij zijn het dan ook niet eens met het advies van de Mijnraad om de P90 benadering los te laten en alleen te kijken naar de P-mean. U geeft aan dat u dit vooralsnog ook niet van plan bent. In uw vaststellingsbesluit verwachten wij van u hierover een steviger uitspraak. U weet immers dat onzekerheid het grootste probleem is binnen dit dossier. Zo lang er geen zekerheid is over welke panden wel en niet voldoen aan de veiligheidsnorm op basis van het geldende kader (NPR9998) is het terugbrengen van de scope maatschappelijk, maar ook vanuit veiligheidsoverwegingen, niet aanvaardbaar.

Wij vinden dat:

13. u in het vaststellingsbesluit moet aangeven dat u de NPR9998 verder wilt ontwikkelen en verbeteren;
14. u in het vaststellingsbesluit bevestigt dat de NPR9998 het enige instrument is om te bepalen of een gebouw aan de veiligheidsnorm voldoet;
15. u in het vaststellingsbesluit aangeeft dat u de P90-benadering niet loslaat.

Versnelling van de versterking

In uw ontwerp beschrijft u de verschillende manieren waarop u streeft naar versnelling van het versterkingsproces. Deze voorgestelde maatregelen zijn de uitkomst van de eerdergenoemde bestuurlijke overleggen en vormen een goede basis voor een daadwerkelijke versnelling. Belangrijk daarbij is dat u de lokale overheden benoemt als verantwoordelijk voor planning en aansturing van de uitvoering van de versterking. Dat is een goed uitgangspunt, maar u moet er dan wel voor zorgen dat dit mogelijk wordt gemaakt. Alles staat of valt immers met de wijze waarop de beschreven maatregelen worden opgepakt, uitgewerkt en uitgevoerd en de snelheid waarmee dat gebeurt. Dat betekent ook dat de capaciteit voor opname en beoordeling in balans moet zijn. Dit is voor ons een gezond uitvoeringsklimaat en maakt het mogelijk om de onze rol in de versterking constructief op te kunnen pakken. Wij herkennen ons niet in de uitspraak van de Mijnraad dat de regio initiatief moet nemen en moet overschakelen naar een actieve en constructieve rol bij de versterking en het vormgeven van het toekomstperspectief.

Wij zijn kritisch ten aanzien van het optimisme waarmee u in uw ontwerp aangeeft dat versnelling van het huidige proces mogelijk is. Voor onze inwoners is er feitelijk nog niet veel veranderd. In de praktijk zien zij de mogelijke versnelling nog niet. Papier is geduldig. Uiteindelijk gaat het om de effectuering en uitwerking van deze afspraken en de effecten die dat heeft op de daadwerkelijke versnelling van de versterkingsopgave. Daarom houden wij vast aan ons standpunt dat zolang er geen daadwerkelijke versnelling van de versterking optreedt (en versnelling van het schadeproces), wij vinden dat u de winning uit het Groningenveld lager dient vast te stellen dan de prognose van GTS.

Wij vinden dat u:

16. totdat er daadwerkelijk, fysiek zichtbare versnelling in de versterking plaatsvindt, een lager winningsniveau moet vaststellen dan het door GTS geadviseerde niveau.

CC2/CC3 gebouwen

Wij hebben aangegeven dat we vinden dat u bij uitsluitend gebruik van de HRA onvoldoende rekening houdt met het bijzondere karakter van CC2/CC3-panden. Dit zijn gebouwen waarin grote en/of kwetsbare groepen samenkomen (winkels, ziekenhuizen, kerken, dorpshuizen), en gebouwen die bij crisissituaties essentieel zijn (brandweerkazernes, politiebureaus, gemeentehuizen). De HRA beoordeelt deze gebouwen op grond van hun vorm en niet op grond van de kwetsbaarheid van de gebruiker(s) of het gebruik. U geeft aan dit op te willen lossen door de NPR aan te passen. Dat bevreemdt ons. In de NPR is dit namelijk niet voor niets opgenomen en bovendien is dit gebaseerd op de Nederlandse wetgeving ten aanzien van regulier bouwen (het Bouwbesluit). De Nederlandse bouwregelgeving gaat namelijk uit van zwaardere normen voor CC2/CC3-panden. Dit geldt onder meer voor brandveiligheid, ventilatie en windbelasting. In de NPR worden ook extra standaardfactoren toegevoegd bij de bepaling van de benodigde seismische weerstand voor deze gebouwen.

Het is dus mogelijk dat CC2/CC3-panden op grond van de HRA niet in beeld komen en dus helemaal niet beoordeeld worden, terwijl dat vanuit veiligheidsoverwegingen wel het geval zou moeten zijn. Nu komen deze gebouwen slechts in beeld indien zij er handmatig aan worden toegevoegd. In het Plan van Aanpak Mijnraadadvies van de NCG is in november al gewezen op deze omissie. Hierin staat op pagina 13 dat volgens Mijnraad en SodM de weging van de gevolklassen moet worden opgenomen in de HRA. Niet dat de NPR moet worden aangepast.

Wij vinden dat u:

17. ervoor dient te zorgen dat in de prioritering en beoordeling van CC2/CC3-panden rekening wordt gehouden met de bijzondere status van deze gebouwen en zijn gebruikersgroepen, gebaseerd op de uitgangspunten van de Nederlandse bouwregelgeving.

6. Maatschappelijke ontwrichting

Subjectieve veiligheid

Maatschappelijke ontwrichting als gevolg van bodembeweging door gaswinning

In ons advies met betrekking tot de Operationele Strategieën Groningenveld voor het gasjaar 2019-2020 adviseren wij u het brede veiligheidsbegrip van de Onderzoekraad voor de Veiligheid te hanteren⁴. Wij constateren dat u in het ontwerp erkent dat de gaswinning een grote impact op veel Groningers heeft. Niet alleen als gevolg van de gaswinning en het daarmee gepaard gaande risico op aardbevingen, maar ook als gevolg van de trage versterkingsoperatie en afhandeling van schademeldingen.

Veel Groningers ervaren fysieke veiligheidsrisico's, ze voelen zich onveilig en ze zijn onveilig in hun woningen. Er is sprake van sociale veiligheidsrisico's, de Groninger samenleving raakt steeds verder ontwricht. Binnen de Groninger dorpen ontstaan grote verschillen als het gaat om toekomstperspectief. De sociale samenhang en cohesie in buurten en wijken staat daardoor onder druk. Er is sprake van de afwezigheid van vertrouwen in het handelen van de (Rijks)overheid, zoals ook de minister ervaart in het kader van zijn toezegging om de gaswinning uit het Groningenveld zo snel mogelijk naar nul te brengen. De ellenlange procedures die te maken hebben met schadeafhandeling, de onzekerheden over het wel of niet veilig zijn van woningen en de versterkingsopgave daaromtrent veroorzaken meetbare (stress gerelateerde) gezondheidsklachten. In verschillende onderzoeken (o.a. Gronings Perspectief) wordt deze directe relatie gelegd en aangetoond. Inmiddels is ook sprake van maatschappelijke onrust in Groningen. Bij een volgende schokkende gebeurtenis (bijvoorbeeld een volgende zwaardere aardbeving) bestaat het risico op escalatie, verstoring van de openbare orde en veiligheid. Andersom zien we ook dat Groningers vervreemden en zich afkeren van de maatschappij.

De verschillende veiligheids- en gezondheidsrisico's spelen op elkaar in en versterken elkaar. SodM spreekt in haar advies aan u van een 'voortdurende maatschappelijke ontwrichting'. In het ontwerp lijkt u dit te bagatelliseren door te spreken van 'maatschappelijke bezorgdheid' in plaats van 'maatschappelijke ontwrichting'.

Wij vinden dat:

18. u in het vaststellingsbesluit uit moet gaan van het feit dat er onmiskenbaar sprake is van maatschappelijke ontwrichting als gevolg van uw besluit;
19. u in het vaststellingsbesluit moet aangeven hoe u dit afweegt tegen andere belangen gelet op het feit dat de door u genoemde maatregelen nog geen effect hebben.

In het ontwerp zegt u toe de oorzaken van de maatschappelijke ontwrichting aan te pakken. Tevens zegt u mitigerende maatregelen toe om aan de sociale veiligheid, gezondheid en maatschappelijke onrust nadrukkelijk aandacht te besteden. Dit komt tot uiting in het Nationaal Programma Groningen. U stelt dat het NPG een geïntegreerd pakket van maatregelen bevat ter verbetering van de gezondheid, veerkracht en welbevinden van de inwoners in het aardbevingsgebied. U lijkt hiermee te veronderstellen dat de mitigerende maatregelen in het NPG afdoende zijn om de te onderscheiden veiligheids- en gezondheidsrisico's te beheersen. Het NPG heeft echter tot doel om inwoners en bedrijven in Groningen perspectief te bieden. Het is niet bedoeld om mitigerende maatregelen te bekostigen om de nadelige gevolgen van gaswinning op

⁴ OvV, *Aardbevingsrisico's in Groningen. Onderzoek naar de rol van veiligheid van burgers in de besluitvorming over gaswinning (1959-2014)*, februari 2015.

te vangen. De vraag blijft dus welke mitigerende maatregelen u neemt.

Wij vinden dat:

20. u in het vaststellingsbesluit moet aangeven welke concrete mitigerende maatregelen u neemt vanwege de maatschappelijke ontwrichting die ontstaat als gevolg van uw besluit.

Grondrechten

Gaswinning maakt een inbreuk op grondrechten van onze inwoners. In ons advies hebben wij u gewezen op artikel 2, 3 en 8 EVRM, artikel 1 van het Eerste Protocol van het EVRM en in het bijzonder op de rechten en belangen van kinderen in het gaswinningsgebied.

Dit zijn fundamentele rechten waar de overheid niet zomaar een inbreuk op mag maken. Bovendien moeten maatregelen die de overheid neemt – als positieve verplichtingen die voortvloeien uit de grondrechten – daadwerkelijk effectief zijn. Wij vinden dat de inbreuk op deze fundamentele rechten niet goed is afgewogen en maatregelen niet – of niet voldoende -daadwerkelijk effectief zijn.

EVRM

In het ontwerp stelt u dat u aan de positieve verplichtingen op grond van artikel 2, 3 en 8 EVRM heeft voldaan door te voorzien in de afbouw van de gaswinning en door enkele voorzorgsmaatregelen te hebben getroffen, zoals de voorzieningen die opgenomen zijn in het Nationaal Programma Groningen en de instelling van aardbevingscoaches die gaan zorgen voor sociaal-emotionele ondersteuning.

De vraag is allereerst of dit wel *voorzorgsmaatregelen* zijn. Ons inziens spreekt u over voornamelijk *nazorgsmaatregelen* voor de schade die de voortdurende gevolgen van de gaswinning reeds heeft aangericht. De maatregelen die ons inziens wel kunnen zorgen voor het voorkomen van schending van deze bepalingen zien op ‘herstel van vertrouwen’, daadwerkelijke haast maken met de versterkingsoperatie en schadeafhandeling (geen toezeggingen maar daden) en de gaswinning meer omlaag brengen.

Voor wat betreft artikel 1 van het eerste Protocol van het EVRM geeft u aan dat u ter bescherming van eigendommen van burgers voorziet in een versterkingsoperatie en in een schadeafhandeling. Dit argument is ons inziens moeilijk vol te houden nu er feitelijk nauwelijks nog wordt voorzien in een adequate versterkingsoperatie en schadeafhandeling.

Voorts vragen we ons af waarom u in het ontwerp twijfelt over het van toepassing zijn van artikel 3 van het EVRM. De rapporten van de Rijksuniversiteit Groningen en Gronings Perspectief hebben laten zien dat de gevolgen van de gaswinning leiden tot ernstige onmenselijke situaties.

Tot slot gaat u in het ontwerp geheel voorbij aan de vereiste belangenafweging. Weliswaar stelt u dat de bovengenoemde fundamentele rechten moeten worden afgewogen; u doet het echter niet.

Wij vinden dat:

21. u in het vaststellingsbesluit moet laten zien dat er daadwerkelijke *voorzorgsmaatregelen* worden genomen om te voorkomen dat de onderhavige fundamentele rechten worden geschonden;
22. u in het vaststellingsbesluit erkent dat er in de loop der jaren een onmenselijke situatie is ontstaan in Groningen, ex artikel 3 EVRM, en dat u aan de hand van het nemen van

noodzakelijke maatregelen bezig bent met het herstel en het voorkomen van verdere degradatie;

23. u de fundamentele rechten van burgers concreet moet afwegen tegenover de belangen (van leveringszekerheid en overige belangen) die u bewegen het vaststellingsbesluit te nemen.

IVRK

In het ontwerp stelt u dat u een zwaarwegend belang hecht aan de belangen van kinderen. U somt op waartoe het IVRK de Nederlandse staat verplicht en dat uit de rapporten van de Kinderombudsman en de Rijksuniversiteit Groningen blijkt dat het met veel kinderen in het aardbevingsgebied niet goed gaat. U erkent zelfs dat een (beperkte) groep kinderen als gevolg van aardbevingen zodanige klachten ondervindt, op gebied van (mentale) gezondheid, gedrag en concentratie op school, dat de ontwikkeling hierdoor bedreigd wordt. U geeft vervolgens aan dat u gesprekken heeft gevoerd met kinderen in de regio om een beeld te krijgen van hun belangen en dat u tegemoet komt aan hun belangen door de gaswinning omlaag te brengen. U treft derhalve geen mitigerende maatregelen specifiek op kinderen gericht, om (het gevoel van) onveiligheid bij kinderen aan te pakken. Met uw besluit schendt u artikel 3, 6, 12 en 24 van het IVRK omdat u niet laat zien dat u de belangen van het kind in kaart heeft gebracht, deze heeft gewogen ten opzichte van de belangen die u bewegen het vaststellingsbesluit te nemen en niets doet met concrete aanwijzingen, die u nochtans zelf erkent, dat de ontwikkeling en gezondheid van de kinderen in het aardbevingsgebied zijn en worden aangetast door de gevolgen van de gaswinning. Het besluit om de gaswinning terug te brengen tot nul doet hier niet aan af.

Daarnaast maken de enkele gesprekken die u heeft gevoerd met de kinderen in de aardbevingsregio niet dat u daarmee voldoet aan het bepaalde in artikel 12 jo. artikel 3 IVRK. U laat immers niet zien op welke wijze kinderen daadwerkelijk participeren in de besluitvorming, noch welke belangen in uw belangenafweging zijn meegenomen en afgewogen. Ook laat u niet zien waarom de belangen om tot het besluit te komen zwaarwegender zijn dan de zwaarwegende belangen van de kinderen.

Wij vinden dat:

24. u in het vaststellingsbesluit moet laten zien welke belangen van het kind in kaart zijn gebracht en hoe u die kenbaar heeft afgewogen ten opzichte van de belangen die gemoeid zijn met het nemen van het vaststellingsbesluit;
25. u in het vaststellingsbesluit moet laten zien hoe u kinderen heeft laten participeren in de besluitvorming en wat u vervolgens gedaan heeft met hun 'stem';
26. u in het vaststellingsbesluit kenbaar moet aangeven dat, indien dat het geval is, andere belangen zwaarder wegen dan de belangen van het kind en vervolgens deugdelijk moet motiveren waarom die andere belangen zwaarder wegen;
27. u in het vaststellingsbesluit mitigerende maatregelen moet nemen specifiek gericht op kinderen die ervoor zorgen dat kinderen geen verdere schade oplopen aan hun ontwikkeling en gezondheid.

Handvest van de grondrechten van de EU

U stelt in voetnoot 62 van uw ontwerp dat er geen sprake is van uitvoering van unierecht en dat daarom het Handvest van de grondrechten van de EU buiten beschouwing kan blijven. Die constatering delen wij niet. Daarvoor verwijzen wij naar het Åkerberg Fransson-arrest.⁵ U geeft zelf aan dat uw afweging voor uw besluit een direct gevolg is van unierecht. U moet immers voldoen aan

⁵ HvJ 26 februari 2013, zaak C-617/10, *JHG* 2013/13; *EHRC* 2013/112, m.nt. Morijn; *JIN* 2013/104; *JB* 2013/58, m.nt. Veenbrink en De Waele; *AB* 2013/131, m.nt. Widdershoven (*Åkerberg Fransson*).

Verordening 2017/1938 betreffende maatregelen tot veiligstelling van de gasleveringszekerheid. Omdat u bovendien moet afwegen dat u ook buitenlandse afnemers moet voorzien van Gronings gas heeft uw besluit een grensoverschrijdend kenmerk. Het unierecht is dus van toepassing en daarmee ook het Handvest. Uw besluit dient dan ook niet in strijd te zijn met het bepaalde in artikelen 2, 4, 8, 17 en 24 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, waarbij ook ten aanzien van deze bepalingen geldt dat u gehouden bent om die te betrekken in uw afweging en mitigerende maatregelen te nemen om schending van deze bepalingen te voorkomen.

Wij vinden dat:

28. u in het vaststellingsbesluit moet laten zien dat u de bepalingen uit het Handvest die van toepassing zijn heeft betrokken in uw afweging;
29. u in het vaststellingsbesluit moet laten zien dat u met uw besluit schending van de bepalingen uit het Handvest van de grondrechten van de EU voorkomt door mitigerende maatregelen te nemen.

Schade

De ABRvS heeft in zijn uitspraak van 15 november 2017⁶ uitdrukkelijk gesteld dat er aan de motivering van de minister hoge eisen moeten worden gesteld omdat grondrechten op leven (veiligheid), privacy (aantasting van het leefklimaat) en het ongestoord genot van eigendom aan de orde zijn. Daarbij moet in aanmerking worden genomen dat bestaande regelingen voor schadevergoeding de nadelige gevolgen wel verzachten. Maar dat deze hier naar aard en schaal zo groot zijn dat zij een zwaarwegend belang vormen dat in het nadeel van de gaswinning pleit.

Hieruit volgt dat u het ontstaan van schade, het verder beperken van schade en de voortgang van de schadeafhandeling uitdrukkelijk in uw besluitvorming moet betrekken.

In de motivering van het ontwerp wordt grotendeels ingegaan op de punten die in ons advies zijn genoemd met betrekking tot schade.

Ontstaan van schade

U geeft aan dat NAM constateert dat de kans op aardbevingen en daaropvolgende schade is afgenomen als gevolg van de dalende gaswinning. Bij deze berekeningen is NAM ervan uitgegaan dat gebouwen onbeschadigd zijn. Eventuele eerdere, niet herstelde schades zijn niet meegenomen.

Op dit moment is de kans op een aardbeving en daaropvolgende schade nog steeds reëel en met de recente bevingen in Westerwijrtwerd en Garrelsweer helaas ook werkelijkheid. In de schadeprognose van NAM wordt ervan uitgegaan dat eerder ontstane schade aan gebouwen gerepareerd is, voordat zich een nieuwe aardbeving voordoet. Dit strookt niet met de werkelijkheid. Op het moment dat de bevingen in Westerwijrtwerd en Garrelsweer zich voordeden was het stuwmeer aan schademeldingen en hiermee het aantal niet-gerepareerde schades enorm. Principieel is het uitgangspunt dat alle huizen picobello in orde zijn onrealistisch. Dat is nergens in Nederland het geval. De prognose van NAM zou dan ook gestaafd moeten zijn aan de werkelijke situatie, niet aan een utopie.

⁶ ECLI:NL:RVS:2017:3156.

Schade-afhandeling

U erkent dat de huidige aanpak, hoewel juridisch zuiver, niet de gewenste capaciteit heeft voor het grote aantal schadegevallen. Daarom hebt u besloten dat een aantal versnellingsmaatregelen genomen wordt.

Het is positief dat u de noodzaak voor versnellingsmaatregelen erkent en dat deze ook worden genomen. Het is echter van cruciaal belang dat deze maatregelen er daadwerkelijk voor zorgen dat de schadegevallen anders aangepakt gaan en kunnen worden en bewoners directe en concrete oplossingen geboden wordt. Op dit moment is hier nog geen sprake van en hebben eerder genomen maatregelen tot op heden niet gezorgd voor snelle afhandeling van de schade. De aardbevingen en de schades als gevolg daarvan zijn voorlopig nog niet voorbij. Het is dan ook niet uit te sluiten dat er over een jaar weer een nieuw stuwmeer is ontstaan.

Wij hebben u geadviseerd om de gevolgen van meervoudige schade die gedurende lange tijd niet hersteld wordt op de langjarige veiligheidsrisico's te onderzoeken en mee te wegen in uw besluit. Hiernaast heeft SodM aangegeven dat de effecten van nieuwe bevingen op gebouwen met niet-herstelde schade onvoldoende bekend zijn. Wij constateren dat u in het ontwerp afwijkt van ons advies.

U geeft in uw ontwerp aan dat de versnellingsmaatregelen erop gericht zijn het stuwmeer aan oude meldingen voor het einde van het jaar weggewerkt te hebben en daarna een acceptabele termijn van schadeafhandeling te hebben. Voorts geeft u aan dat het dan ook niet nodig is om nadrukkelijk de gevolgen van meervoudige schade die gedurende lange tijd niet hersteld wordt mee te wegen in het besluit.

Verder geeft u aan dat ook de afhandeling van meer complexe schades, zoals bij monumenten of agrarische bedrijven, een punt van aandacht blijft en dat TCMG hiervoor een aanvullende procedure ontwikkelt.

Het ontstane stuwmeer van schadegevallen omvat een aanzienlijk aantal complexe dossiers, waarbij sprake is van complexe, meervoudige schade, een Rijksmonument dan wel gemeentelijk monument, een (agrarisch) bedrijf of een combinatie hiervan.

De verwachting is echter dat juist deze complexe dossiers geen gebruik kunnen maken van de 'Regeling stuwmeer Groningen', omdat de schade groter is dan €10.000, - en waardoor nog steeds sprake is van meervoudige schade die gedurende lange tijd niet hersteld wordt.

Bovendien geeft u aan dat afhandeling van schades aan dit type gebouwen extra aandacht en specifieke expertise vraagt en dat TCMG hiervoor een aanvullende procedure ontwikkelt. Op dit moment ligt de afhandeling van schade aan Rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten vrijwel stil. De TCMG heeft onvoldoende kennis in huis en de aanvullende procedure is nog niet voldoende ingericht.

Wij vinden dit zorgelijk en onze verwachting is dat de oude complexe schademeldingen niet voor het einde van het jaar weggewerkt zijn. Wij achten het daarom wel nodig om de gevolgen van meervoudige schade die gedurende lange tijd niet hersteld wordt op de langjarige veiligheidsrisico's te onderzoeken en mee te wegen in uw besluit. Deze complexe dossiers, met meervoudige schade liggen soms al jaren stil en juist deze categorie wordt geen perspectief geboden.

Wij hebben u gevraagd om, vooruitlopend op de wetgeving, de TCMG in de beleidsregel de bevoegdheid te geven om de benodigde samenwerking met de versterkingsoperatie aan te gaan.

In het ontwerp geeft u hierover aan dat er wordt gewerkt aan een samenwerkingsovereenkomst tussen TCMG en TCV waarin afspraken worden gemaakt over de gegevensuitwisseling. Wij vinden het echter van groot belang dat schade en versterking op korte termijn beter met elkaar in verbinding wordt gebracht en dat hier een wettelijke grondslag voor wordt ingericht. U bent in de gelegenheid om op de beleidsregel van de TCMG per ommegaande aan te passen, hiervoor is geen samenwerkingsovereenkomst nodig.

Wij hebben u geadviseerd om een langjarig wetenschappelijk onderzoek te starten naar de afhandeling van de schade. U geeft in uw ontwerp aan dat het functioneren van de TCMG via de reguliere kanalen (zoals de Auditdienst Rijk) wordt bekeken. Hiermee komt u niet tegemoet aan ons advies want de Auditdienst onderzoekt niet datgene wat wij bedoelen. Ons levert het wetenschappelijk onderzoek van de RUG naar de psychosociale problematiek van de inwoners veel inzicht op in de gevolgen van de gaswinning en wat hier aan gedaan moet worden. Wij zien dat de schadeafhandeling ook grote gevolgen voor de inwoners heeft en willen daarom een soortgelijk wetenschappelijk onderzoek maar dan gericht op de afhandeling van schade en mogelijke verbeteringen daarin.

Tot slot willen wij u erop attenderen dat een juridisch zuiver besluit mede inhoudt dat het besluit tijdig is genomen. De Awb stelt die termijn - nu in de regeling (Besluit TCMG) niets anders is bepaald - op maximaal 8 weken. De maatregelen die u neemt, moeten dus tot gevolg hebben dat deze beslistermijn structureel gehaald kan worden. Wij betwijfelen of het wegwerken van het stuwmeer voldoende is om wel tijdig te besluiten, ook over de complexe gevallen. Tijdig besluiten is niet alleen juridisch zuiver, maar draagt ook bij aan herstel van vertrouwen bij onze inwoners.

Wij vinden dat u:

30. in het vaststellingsbesluit moet aangeven welke maatregelen u gaat nemen die erop gericht zijn dat ook de oude complexe dossiers voor het einde van het jaar weggewerkt zijn;
31. in het vaststellingsbesluit moet aangeven vanaf welk moment TCMG een aanvullende procedure ontwikkeld moet hebben voor schades bij monumenten en/of agrarische bedrijven en deze schadegevallen in voldoende mate in behandeling kunnen worden genomen;
32. in het vaststellingsbesluit moet aangeven dat de gevolgen van meervoudige schade die gedurende lange tijd niet hersteld wordt, op de langjarige veiligheidsrisico's worden onderzocht en – tot onderzoeksresultaten bekend zijn - de onzekerheid over de gevolgen mee moet wegen in uw besluit;
33. via aanpassing van de beleidsregel de TCMG op korte termijn de bevoegdheid moet geven om de benodigde samenwerking met de versterkingsoperatie aan te gaan;
34. in uw vaststellingsbesluit moet opnemen dat een langjarig wetenschappelijk onderzoek naar de afhandeling van de schades wordt gestart;
35. u met de TCMG maatregelen moet nemen zodat er structureel tijdig beslist wordt op verzoeken om schadevergoeding.

7. Onderzoeken en ontbrekende zaken

Wij constateren dat u nog wacht op een aantal onderzoeksresultaten en (deel)adviezen en een aantal zaken nog onderzoekt en navraagt. Die betreft u bij de definitieve besluitvorming. Wij behouden ons het recht voor om op deze resultaten en adviezen eventueel in beroep nog in te gaan.

Study and Data Acquisition Plan Induced Seismicity in Groningen (SDAP)

U heeft mede op basis van het advies van de regio zowel als het advies van het SodM besloten NAM op te leggen (artikel 8 van het ontwerp-vaststellingsbesluit) om het onderzoeksprogramma “Study and Data Acquisition Plan Induced Seismicity in Groningen (SDAP), Update Post-Winningsplan 2016”, zoals dit luidt na goedkeuring door de inspecteur-generaal der mijnen, uit te voeren. Wij gaan er vanuit, zoals ook in ons advies is weergegeven in paragraaf 8.1, dat er jaarlijks een evaluatie plaatsvindt van dit SDAP, zodat er steeds uitvoering wordt gegeven aan een actueel en door SodM beoordeeld studieprogramma.

Wij vinden dat u:

36. In het vaststellingsbesluit moet opnemen dat NAM jaarlijks aan het SodM een actualisatie van het SDAP aanbiedt.